

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК

ІРИНА БОНДАР, кандидат філософських наук, доцент кафедри менеджменту та освітніх інновацій, Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
 ORCID ID 0009-0008-1129-3618
 i.bondar@ifoiippo.org.ua

ГАЛИНА АДАМОВИЧ, старший викладач кафедри менеджменту та освітніх інновацій, Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
 ORCID ID 0009-0004-7672-3333
 h.adamovych@ifoiippo.org.ua

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

IRYNA BONDAR, PhD, Associate Professor of the Department of Management and Educational Innovations of the Ivano-Frankivsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraine
HALYNA ADAMOVIYCH, senior lecturer of the Department of Management and Educational Innovations of the Ivano-Frankivsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraine

REALIZATION OF THE PRINCIPLE OF CONTINUITY BETWEEN PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION IN WARTIME CONDITIONS

У статті проаналізовано сутність поняття "наступність"; розкрито передумови для реалізації принципу наступності у вихованні особистості в період переходу від дошкільної до початкової освіти з урахуванням сучасних реалій. Доведено, що наступність між двома ланками освіти може бути реалізована з урахуванням узгодженості цілей, цінностей, підходів, методів і форм роботи, спільних ідей щодо середовищного підходу та оцінювання навчальних досягнень дітей.

Ключові слова: принцип наступ-

ності, дошкільна освіта, початкова школа, освітні цілі, цінності, освітні підходи, зміст освіти, методи і форми роботи, освітнє середовище, оцінювання навчальних досягнень.

Summary. This article analyzes the essence of the term "continuity" and explains the prerequisites for the realization of the principle of continuity in upbringing a personality in the period of transition from preschool to primary education, taking into account modern realities. It argumentatively proves that continuity between two stages of education can be realized considering also the consistency of goals, values, approaches, methods, and forms of work, common ideas regarding

environmental approaches, and the appraisal of children's educational achievements.

Key words: the principle of continuity, preschool education, primary education, education goals, values, education approaches, education environment, appraisal of education achievements.

Meta: на основі аналізу нормативно-правових документів у галузі освіти, вивчення науково-педагогічної та методичної літератури, урахування кращих освітніх практик охарактеризувати можливості реалізації принципу наступності дошкільної освіти та початкової школи в умовах воєнного стану.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасних умовах реформування дошкільної та початкової освіти в Україні, реалізації основних ідей Концепції Нової української школи (2016), упровадження нових державних освітніх стандартів відбуваються суттєві зміни в підходах, змісті, методах і формах роботи, створенні освітнього середовища, оцінюванні навчальних досягнень здобувачів освіти. Це є відповіддю на сучасні запити суспільства, швидкоплинні перетворення, які вимагають модернізації освітніх систем, орієнтованих на організацію єдиного освітнього процесу, що повинен сприяти цілісному гармонійному розвитку особистості кожного здобувача освіти та забезпечувати неперервність здобуття людиною освіти загалом.

До того ж маємо нові виклики, спричинені тривалими карантинними обмеженнями в навчальних закладах через поширення коронавірусної інфекції і перманентно перерваним освітнім процесом у зв'язку з військовою агресією з боку російської федерації в Україні. Через бойові дії на окремих територіях, нестабільне електропостачання, часті повітряні тривоги заняття для дошкільників, учнів початкових класів призупиняються. Як наслідок, у дітей з'являються прогалини у сформованості відповідних компетентностей, когнітивних навичок, дрібної та великої моторики, про що згадується в дослідженнях учених (*Освітні втрати...*, 2022). У таких умовах виникають порушення принципів наступності, послідовності та систематичності в навчанні дітей, їх дезадаптація в навчальному закладі, освітні втрати. З огляду на це забезпечення принципу наступності між дошкільною і початковою освітою набуває особливої актуальності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема дотримання принципу наступності між дошкільною і початковою освітою вже тривалий час перебуває в центрі уваги педагогів-науковців, методистів, практиків. Психолого-педагогічні дослідження з окресленої проблеми висвітлено у працях сучасних українських учених А. Богуш, О. Вашуленко, К. Волинець, Н.

Гавриш, Н. Каньоси, О. Ковшар, О. Косенчук, О. Савченко, Т. Піроженко та інших. У наукових роботах розкривається сутність принципу наступності й перспективності між дошкільною і початковою ланками в системі неперервної освіти; описуються питання готовності дітей старшого дошкільного віку до шкільного життя; вивчається проблема адаптації учнів перших класів до нових умов; аналізуються можливості формування ключових компетентностей у дітей дошкільного віку та учнів початкових класів крізь призму сучасних нормативних документів тощо.

Численні публікації описують шляхи розв'язання суперечностей, які, за словами А. Богуш, "гальмують успішну підготовку дітей до навчання в школі" (*Богуш, 2017*). Окремі найновіші наукові розвідки присвячені проблемі впровадження освітніх стандартів в обох ланках освіти, забезпеченню принципу наступності на рівні цих нормативних документів. Так, дослідниця О. Косенчук, аналізуючи обидва державні стандарти, вбачає напрямками реалізації наступності між дошкільною і початковою освітою узгодженість цілей розвитку дитини, "спільність ціннісних орієнтацій, принципів, підходів, видів діяльності..., змісту, форм, методів та прийомів педагогічної роботи" (*Косенчук, 2021*). Попри це існує необхідність осучаснити дану проблему з огляду на швидкі суспільні зміни, нові виклики, що постають в українській дошкільній та початковій освіті в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація принципу наступності між дошкільною і початковою освітою регламентується нормативно-правовими документами: Законом України "Про освіту" (2017), Концепцією Нової української школи (2016), Державним стандартом дошкільної освіти (2021), Державним стандартом початкової освіти (2018). Так, у статті 6 Закону України "Про освіту" серед важливих керівних положень освітньої діяльності виокремлено принцип цілісності і наступності (*Закон...*, 2017), реалізація якого повинна забезпечувати якісні освітні результати. В Інструктивно-методичних

рекомендаціях щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти (2018) тлумачиться сутність цього поняття. Зокрема, вказано, що реалізація принципів наступності та перспективності "у закладах дошкільної освіти і початковій школі полягає у забезпеченні єдності, взаємозв'язку та наскрізної узгодженості мети, змісту, методів, форм організації освітнього процесу з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку" (*Інструктивно-методичні рекомендації...*, 2018).

Погоджуючись із сучасним баченням проблеми, вважаємо, що реалізація принципу наступності між дошкільною і початковою ланкою повинна охоплювати такі умови: 1) узгодженість цілей освіти і цінностей; 2) поступове розгортання змісту освіти і збагачення навчальних результатів; 3) спільні ідеї для провадження освітнього процесу (підходи, методи, технології, форми роботи); 4) спільні ідеї для створення безпечного освітнього середовища; 5) узгодженість щодо оцінювання навчальних досягнень.

Однак треба відзначити, що наступність була порушена самим фактом послідовності затвердження й упровадження нових державних освітніх стандартів. Як відомо, реформа Нової української школи стартувала саме з початкової ланки в 2018 році. Натомість Базовий компонент дошкільної освіти (*Державний стандарт дошкільної освіти*) оновлений у 2021 році. Відтак сам факт приведення документів до спільної назви свідчить про наміри вибудувати єдину систему неперервної освіти в нашій країні.

У Державному стандарті дошкільної освіти вказано, що цей документ повинен сприяти забезпеченню наступності між дошкільною та початковою освітою, при цьому дошкільна ланка визначається як обов'язкова складова системи освіти в Україні, що "спрямовує освітній розвиток людини протягом життя, має ... допомагати дитині реалізувати свій природний потенціал" (*Щодо методичних рекомендацій...*, 2021). Сама назва принципу простежується в документі наскрізно в різних його роз-

ділах з акцентом на тому, що "у молодшому шкільному віці розгортається навчальна діяльність, яка спирається на вікові надбання дитини дошкільного віку та потребує належних педагогічних форм та методів роботи" (*Про затвердження базового компонента...*, 2021). Також описуються умови досягнення цього принципу, у т. ч. цільова єдність розвитку дитини, спільність принципів, підходів і провідних видів діяльності, методів роботи з дітьми та послідовне збагачення результатів освіти.

Натомість у Державному стандарті початкової освіти принцип наступності згадується лише в контексті із забезпеченням цілісності освітнього процесу загалом і в наступній ланці навчання учнів -базовій середній школі. Про дошкільне виховання та його вплив на подальшу навчальну діяльність учнів у школі в документі не йдеться.

Водночас в обох документах чітко простежується узгодженість мети та ціннісних пріоритетів щодо провадження освітнього процесу. Загально-визнаючою "метою державної політики України у сфері дошкільної освіти є забезпечення доступної та якісної освіти, яка є стартовою платформою для розвитку та підготовки дитини до навчання в Новій українській школі (*Косенчук, 2021*), а також створення безпечних та комфортних "умов для особистісного становлення, формування її життєвих компетентностей, збалансований розвиток і творча самореалізація кожної дитини, формування її життєвих компетентностей, розвитку ціннісного ставлення до людей, самої себе, природи, культури, світу" (*Кошель, 2020*).

Відтак мета початкової освіти полягає у всебічному розвитку дитини, "її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвитку самостійності, творчості та допитливості" (*Про затвердження Державного стандарту...*, 2018). Так само в нормативних документах перегукуються ціннісні пріоритети, наприклад, визнання самоцінності дошкільного

дитинства і цінність дитинства та визнання прав дитини на навчання через діяльність і гру, радість пізнання; розвиток творчих здібностей і талантів; повага до дитини й утвердження людської гідності та поваги до прав людини; зміцнення здоров'я і формування здорового способу життя та добробуту тощо. Таким чином, спільні ідейні підвалини дозволяють розбудовувати дошкільля і початкову школу в одному напрямі.

Освітні цілі і цінності реалізуються через зміст освіти. Державний стандарт дошкільної освіти передбачає набуття дитиною навичок і компетентностей, які слугуватимуть базою для продовження навчання у Новій українській школі. Аналіз обох стандартів засвідчує співзвучність ключових компетентностей у дошкільній і початковій ланках. Наприклад, мовленнєва і художньо-мовленнєва компетентність у дошкільлі має продовження в компетентностях початкової школи – вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами; логіко-математична та дослідницька переходять у математичну компетентність та інноваційність; природничо-екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток, мають продовження в компетентності в галузі природничих наук, техніки та технологій і екологічній; мистецько-творча – у дошкільлі співвідноситься з культурною компетентністю у початковій школі; рухова і здоров'язбережувальна, особистісна, соціально-громадянська компетентності надалі проявляються як громадянські та соціальні компетентності, які формуються у початковій ланці.

Державним стандартом дошкільної освіти також передбачено формування в дітей важливих навичок й умінь (проявляти творчість та ініціативність, керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично та аналітично мислити, здатність самостійно мислити на основі образних і словесно-логічних понять, приймати рішення, вирішувати проблеми, співпрацювати в колективі), які можемо співвіднести з уміньми, що формуються в учнів початкових класів. Зокрема, такі

спільні вміння, як творчість, ініціативність, конструктивно керувати емоціями, співпрацювати з іншими особами, приймати рішення, висловлювати свою думку усно, закладаються певною мірою в дошкільному віці під час усіх специфічно дитячих видів діяльності дошкільників.

Наступність зберігається у змістовому наповненні. У дошкільлі це забезпечується через освітні напрями, а в початковій школі – через освітні галузі. Таких освітніх напрямів у дошкільній ланці передбачено сім: "Особистість дитини", "Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі", "Дитина в природному довкіллі", "Гра дитини", "Дитина в соціумі", "Мовлення дитини", "Дитина у світі мистецтва". Усі вони мають продовження в початковій школі в дев'яти освітніх галузях (мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, мистецька, фізкультурна). Отже, спостерігається поступове розгортання змісту освіти від дошкільля до початкової школи та збагачення навчальних результатів у компетентнісному вимірі.

Упровадження нового змісту дошкільної освіти має на меті втілення сучасних підходів, зокрема, особистісно зорієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, соціокультурного та інтегрованого. Провідним є діяльнісний підхід, використання якого забезпечує прояв активності дитини і сприяє набуттю "особистого досвіду та процесу його формування у всіх специфічних видах діяльності" (*Про затвердження Базового компонента...*, 2021).

Крім того, провадження освітнього процесу ґрунтується на "реалізації самостійної творчої діяльності дитини... з урахуванням вікових особливостей психофізичного розвитку дітей, ігрової діяльності як провідної та принципу навчання через гру, як наскрізного у взаємодії з дитиною" (*Про затвердження Базового компонента...*, 2021). А блочно-тематичне планування оптимізує освітній процес на основі інтеграції, що допомагає різнобічно сформувати системні уявлення і поняття, сприяє от-

риманню відповідних життєвих компетентностей дитини дошкільного віку.

Такі ж ідеї простежуються і в початковій школі. Державний стандарт початкової освіти "передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1–2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3–4 класи)" (*Про затвердження Державного стандарту...*, 2018). У цьому контексті важлива підтримка тематичного навчання в 1 класі Нової української школи, проведення тематичних днів і тижнів, що співзвучне з блочно-тематичним плануванням інтегрованих занять у закладах дошкільної освіти. Тематичний підхід є природо-відповідним для дітей 6-річного віку, з яким вони ознайомлені з дошкільля, допомагає легше адаптуватися до нових умов і нового провідного виду діяльності – навчання у школі. По суті, інтеграція стала концептуальною ідеєю, яка дозволяє реалізувати принцип наступності в освітньому процесі в дошкільлі і початковій школі.

Проаналізуємо реалізацію визначених підходів в обох ланках освіти через найбільш поширені методи, технології, освітні практики, форми роботи.

У дошкільлі часто мають місце форми організації діяльності дітей та освітні практики, які зумовлюють творчу активність дитини в усіх специфічно дитячих видах діяльності: ігровій, мистецькій, комунікативній, пізнавальній, руховій, побутовій (інтегровані заняття, самостійна діяльність дитини за її вибором та бажанням, конструювання, еколого-психологічні тренінги, спільна діяльність, проекти, екскурсії, індивідуальна робота; спостереження, прогулянки, перегляди вистав, свята, спортивні та музичні розваги). Серед інноваційних методів та технологій відзначимо "Логічні блоки З. Дьєнєша", "Кольорові палички Дж. Кюїзенера", "Використання карт розумових дій та коректурних таблиць" (К. Крутій), мнемотехніку, технологію саморозвитку М. Монтессорі, спадщину Софії Русової ("Український

дитячий садок"), Василя Сухомлинського, ігрові, проєктні технології тощо.

Активізація пізнавальної сфери дитини дошкільного віку здійснюється через парну, групову, колективну форми дитячої взаємодії ("компанії 4x4", "дружні пари"). Часто використовуються активні ігрові години, день без іграшок, день професій, вікторини, ігрові гостини, мультібус ігор, ігрові вправи з застосуванням парашута, що сприяє згуртованості дитячого колективу, готує до кооперативної взаємодії, розподілу обов'язків, виконання спільних завдань і вирішення проблем. Таким чином, вихователі розвивають міжсуб'єкту взаємодію між дітьми, яка в силу вікових особливостей може слабо проявлятися в дитячому колективі, але є вкрай необхідною для наступного етапу в житті дошкільників – продовження навчання у школі.

Також варто зазначити, що в освітній процес активно впроваджуються арт-техніки, які сприяють розвитку дрібної моторики як основи підготовки руки до письма. Важливо, щоб такі практики були більш поширені в роботі із старшими дошкільниками, оскільки в часи останньої пандемії та війни в Україні мають місце освітні втрати саме в розвитку дрібної моторики і сенсорного розвитку дітей дошкільного віку, що й призводить до порушення принципу наступності і зумовлює тривалішу адаптацію учнів перших класів до нових умов.

Охарактеризуємо реалізацію діяльнісного підходу в початковій ланці. У першому циклі навчання учнів акцентується на провадженні освітнього процесу на основі ігрових технологій та використанні емпіричних методів дослідження, які переукуються із способами організації діяльності дітей в дошкільному закладі. До прикладу, достатньо поширені в практиці вчителів початкових класів технології "Шість цеглинок LEGO", "Кольорові палички Дж. Кюїзенера", використання на уроках математики предметно-маніпулятивної діяльності за допомогою лічильного матеріалу, практичні вимірювання і математичні дослідження з передбаченнями, навчання за межами кла-

су, проведення різноманітних дослідів та експериментів з інтегрованого курсу "Я досліджую світ", використання сторітелінгу як методу навчання мистецтва розповідати історії, постійне звернення до досвіду дітей під час аналізу життєвих ситуацій тощо. Такі способи провадження освітнього процесу є співзвучними з поширеними освітніми практиками в дошкільних закладах, водночас відображають особливості нової провідної діяльності учнів – навчальної.

Серед пріоритетних форм організації освітнього процесу в початкових класах разом з фронтальною, індивідуальною, самостійною роботою є парна, групова, командна, часто засновані на кооперативному чи колаборативному навчанні. Наприклад, автори Типової навчальної програми під керівництвом Б. Шияна рекомендують учителям проводити уроки з курсу "Я досліджую світ", об'єднуючи учнів у малі групи. Отже, можемо констатувати, що в обох ланках освіти наявні спільні ідеї для провадження освітнього процесу, які засновані на пошуку балансу між активностями, пропонованими педагогами і самими дітьми.

Ще одним аспектом для аналізу і порівняння в обох ланках освіти є створення безпечного освітнього середовища для вихованців та учнів, яке розглядається в педагогіці у двох вимірах: соціальне і предметно-просторове.

Соціальне середовище закладу дошкільної освіти повинно "забезпечити успішну соціалізацію дітей дошкільного віку, їхній індивідуальний розвиток за умови тісної взаємодії всіх учасників освітнього процесу (дітей, батьків, вихователів)" (*Освітнє середовище...*, 2021). Надзвичайно велика увага приділяється створенню безпечного психосоціального середовища і наданню психосоціальної підтримки дітям, особливо під час воєнного стану в Україні. Ефективними для використання в дошкільній педагогічній практиці є щоденні рутини (ранкові зустрічі, екран настрою, психогімнастика, руханки, гімнастика пробудження, рефлексія тощо), які дозволяють залучити всіх дітей, сприяють

підтримці позитивної емоційної атмосфери в дитячій спільноті та створенню дружнього дитячого колективу, допомагають виявити тих дітей, які переживають певні життєві труднощі і потребують психосоціальної підтримки з боку педагога.

Для розвитку навичок самоконтролю успішною є практика розроблення правил групи, яка дає можливість пояснювати дітям наслідки небажаної поведінки, розпізнавати й долати проблеми у взаєминах з дітьми і дорослими. А куточок приналежності формує почуття власної винятковості і приналежності до колективу однолітків.

Розвивальне середовище групи закладу дошкільної освіти повинно бути універсальним, забезпечувати різноманітність усіх специфічно дитячих видів діяльності, наповнювати життя позитивом, створювати атмосферу співпраці та сприяти розбудові дружніх стосунків між дітьми й дорослими. Правильно організоване розвивальне середовище дає можливість дітям обирати способи спілкування, проявляти самостійність, ініціативність, свободу вибору, набувати досвід відповідальної поведінки та оволодіти різними способами діяльності.

Простір для кожної вікової групи поділено на освітні осередки (ігровий, книжковий, виставковий, природничий, художньої діяльності, театралізованої діяльності, освітньо-пізнавальної діяльності, відпочинкової, батьківський, тощо), організація роботи у яких здійснюється на основі їхнього особистого вибору та відповідає інтересам і потребам. Вихователь у взаємодії з дитиною керується принципом "Не поруч, не над, а разом".

Найбільш актуальними в період воєнного часу є організація та підтримка освітнього простору з дотриманням максимальної безпеки для всіх учасників освітнього процесу (*Про окремі питання...*, 2023). Задля цього в закладах дошкільної освіти облаштовуються укриття як один з компонентів освітнього середовища, простір яких поділений на місця для відпочинку дітей, ігрові та розвивальні осередки з різноманітним дидактич-

ним обладнанням, що дає можливість "пережити цей час з користю і не призупинити освітній процес" (*Про організацію безпечного освітнього простору...*, 2023).

Основні ідеї щодо середовищного підходу в дошкільній отримали продовження і в початковій ланці. Створення психологічно комфортного, безпечного освітнього середовища в початкових класах стало важливою складовою реформи Нової української школи. Наші учні мають навчатися в середовищі, де забезпечуються їхні потреби. У ньому повинен існувати "баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, запропонованими самими дітьми" (*Нова українська школа...*, 2018). Важливими концептуальними ідеями створення такого середовища є те, що воно належить дітям, friendly-середовище, дружнє до дитини, сприяє самовизначенню, формуванню спільних цінностей, розвитку потенціалу, вчить здійснювати вибір.

Однією з успішних практик для створення спільноти класу, налагодження взаємодії між учнями, покращення соціальних навичок, встановлення позитивних контактів, відчуття безпеки визнані ранкові зустрічі (ранкове коло). Особливо важливо підтримувати проведення ранкових зустрічей у час війни. Це сприяє емоційному відволіканню від тривоги, повсякденній рутині дають дитині відчуття передбачуваності і безпеки. В умовах воєнного часу вчителям також рекомендовано проводити психологічні хвилини з метою емоційної стабілізації, зниження стресу і напруги в дитячому колективі.

Так само важливим є прийняття правил класу, спільних домовленостей щодо поведінки учнів, використання матеріалів з осередків. Це навчає бути відповідальними за порядки у класі.

Предметно-просторове середовище в початкових класах створюється відповідно до Методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України та містить визначені вісім освітніх осередків, серед яких осередок навчально-пізнавальної діяльності (з розташуванням парт по колу,

групами, по периметру класу чи рядами залежно від запланованих видів навчальної діяльності); змінні тематичні осередки ("дошка новин", "стіна слів", "куточок настрою", "дошка вибору" тощо); осередки гри, художньо-творчої діяльності, живої природи, відпочинку, класної бібліотеки та осередок учителя. У теперішній ситуації воєнного часу існує також потреба у створенні відповідних укриттів, де учні почувалися б у безпеці. Як бачимо, облаштування дитиноцентрованого середовища для першокласників у багатьох аспектах є продовженням практики створення розвивального середовища в ЗДО.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти також є важливою складовою освітньої діяльності як у ЗДО, так і початковій школі.

Згідно із Державним стандартом дошкільної освіти один з важливих принципів особистісно орієнтованої взаємодії педагога з дитиною – "рух виховання від критики помилок і оцінювання – до успіху і досягнень дитини" (*Щодо методичних рекомендацій...*, 2021). Тому важливе завдання педагога – використовувати форми позитивної оцінки поведінки та діяльності дітей, схвалення, вербальні та емоційні заохочення, а також створювати ситуації успіху та підкреслювати досягнення дитини в різних видах побутової, творчої та ігрової діяльності. Похвала і заохочення стимулюють до розвитку і самовдосконалення. Натомість важливо навчити дитину адекватно оцінювати свої та досягнення інших, аналізувати дії та їх наслідки. Вихователям рекомендується використовувати особливі слова підтримки і похвали для дітей на кшталт: "Ти на правильному шляху!", "Це саме те, що треба!", "Ти робиш це дуже добре", "Ти чудово все зрозумів (ла)", "Ти робиш це сьогодні значно краще" і ще десятки інших способів. Ідеться про різноманітні техніки зворотного зв'язку, які надаються у доброзичливій формі. Слід пам'ятати, що схвалюється не тільки кінцевий результат, але й сам процес, а "... важливими у взаємодії є не оцінка дорослим дій дитини, а підтримка можливостей, пізнаваль-

ної активності, позитивної налаштованості до дії, емоційних переживань, реалістичних намірів" (*Державний стандарт дошкільної освіти...*, 2021).

Значні зміни відбулися в оцінювальній діяльності в Новій українській школі. На зміну традиційній практиці використання 12-бальної системи оцінювання впроваджено новий вид – формувальне оцінювання, яке передбачає відстеження особистісного розвитку учнів, їх навчального поступу, динаміки набуття навчального досвіду. Реалізується в позитивній атмосфері, побудоване на мисленні зростання, є інтерактивним, відбувається для навчання і під час навчання. Педагоги використовують десятки технік формувального оцінювання, надання та отримання зворотного зв'язку, що має на меті підтримку дитини, демонстрацію її сильних сторін, допомогу в подоланні труднощів у навчанні, боротьбі із страхами перед помилками. З такими висловлюваннями щодо своєї роботи першокласники ознайомлені з дошкілля. Зворотний зв'язок щодо письмової роботи чи відповіді учня вчителі надають за "принципом гамбургера": описують позитивні сторони, вказують на недоліки і пропонують кроки для покращення навчання на майбутнє. Лише після завершення другого циклу навчання в початкових класах може запроваджуватися рівневе підсумкове оцінювання. Таким чином, нова практика оцінювання в початкових класах, різноманітні техніки формувального оцінювання є співзвучними з оцінюванням досягнень дитини в дошкільному закладі і певною мірою допомагають у дотриманні принципу наступності між двома ланками освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, реалізація принципу наступності між дошкільною і початковою освітою передбачає узгодженість мети, освітніх цінностей, змісту й очікуваних результатів навчання, співзвучність підходів, методів, технологій, форм педагогічної роботи, облаштування освітньо-

го середовища й оцінювання навчальних досягнень вихованців та учнів. Важливим є взаємне ознайомлення вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкових класів з визначеними умовами задля усунення розривів, невідповідностей і досягнення послідовності в педагогічному процесі.

Проведений аналіз умов реалізації принципу наступності між дошкільною і початковою освітою не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці методичних рекомендацій для вихователів ЗДО і вчителів початкових класів щодо облаштування освітнього середовища, застосування в освітньому процесі методів і форм роботи, які сприяли б реалізації принципу наступності в умовах воєнного і післявоєнного часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Богуш, А. М. (2017). Дошкільна і початкова ланки освіти - сходинки наступності. URL: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/184/272>

Закон України "Про освіту". (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти. (2018). Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizhdoshkilnoyu-ta-pochatkovoyu-osvitoyu>

Косенчук, О. Г. (2021). Формування компетентностей дитини: наступність дошкільної та початкової освіти. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/222/269>

Кошель, А. П. (2020). Значення дошкільної освіти на сучасному етапі розвитку суспільства. URL: <http://surl.li/lxqsh>

Нова українська школа. (2018). Порадник для вчителя / за заг ред.

Н.М.Бібік. Київ: Літера ЛТД, 160 с.

Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проєктування. (2021). С. 182.

Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf (2022).

Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). Наказ МОН України №33 від 12.01.2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/>

Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.

Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-148 від 16.03.2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti>.

Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2023/2023 навчальному році. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/12490-23 від 21.09.2023. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-okremi-pitannya-diyalnosti-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci>

Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження. (2021). Харків: Ранок. 240 с.

Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/8820-23 від 20.06.2023 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-bezpechnogo-osvitnogo-prostoru-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti-ta-obladnannya-ukrittiv>

Стаття надійшла